

Faculty of Applied and Creative Arts

**PENGGOMERSIALAN KRAFTANGAN ANYAMAN BAKUL
TRADISIONAL ETNIK MELAYU DI KAMPUNG PENGKALAN
GELAP DI TERENGGANU**

MOHAMAD NORFADLI BIN MOHAMMAD

(42137)

Sarjana Muda Seni Gunaan Dengan Kepujian

(Pengurusan Seni)

2016

**PENGGOMERSIALAN KRAFTANGAN ANYAMAN BAKUL
TRADISIONAL ETNIK MELAYU DI KAMPUNG PENGKALAN
GELAP DI TERENGGANU**

MOHAMAD NORFADLI BIN MOHAMMAD

Projek ini merupakan salah satu keperluan untuk
Ijazah Sarjana Seni Gunaan dengan Kepujian
(Pengurusan Seni)

Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif
UNIVERSITI MALAYSIA SARAWAK
2016

I declare that Project/Thesis is classified as (Please tick (√)):

- CONFIDENTIAL** (Contains confidential information under the Official Secret Act 1972)*
- RESTRICTED** (Contains restricted information as specified by the organization where research was done)*
- OPEN ACCESS**

Validation of Project/Thesis

I therefore duly affirmed with free consent and willingness declare that this said Project/Thesis shall be placed officially in the Centre for Academic Information Services with the abiding interest and rights as follow:

- This Project/Thesis is the sole legal property of Universiti Malaysia Sarawak (UNIMAS).
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to make copies for the purpose of academic and research only and not for other purpose.
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to digitalize the content for the Local Content Database.
- The Centre for Academic Information Services has the lawful right to make copies of the Project/Thesis for academic exchange between Higher Learning Institute.
- No dispute or any claim shall arise from the student itself neither third party on this Project/Thesis once it becomes the sole property of UNIMAS.
- This Project/Thesis or any material, data and information related to it shall not be distributed, published or disclosed to any party by the student except with UNIMAS permission.

Student's Signature: _____ Supervisor's signature: _____

Current Address:

No 62 Kampung Kubang Ikan, 22200 Besut, Terengganu

Notes: * If the Project/Thesis is **CONFIDENTIAL** or **RESTRICTED**, please attach together as annexure a letter from the organization with the period and reasons of confidentiality and restriction.

[The instrument is duly prepared by The Centre for Academic Information Services]

Grade:

Please tick (✓)

Final Year Project Report

Masters

PhD

DECLARATION OF ORIGINAL WORK

This declaration is made on theday of.....2016.

Student's Declaration:

I **MOHAMAD NORFADLI BIN MOHAMMAD, 42137, FACULTY OF APPLIED & CREATIVE ARTS** hereby declare that the work entitled **PENGGOMERSIALAN KRAFTANGAN ANYAMAN BAKUL TRADISIONAL ETNIK MELAYU DI KAMPUNG PENGKALAN GELAP DI TERENGGANU** is my original work. I have not copied from any student's work or any other sources except where due reference or acknowledge is made explicitly in the next, nor has any part been written for me by another person.

Date submitted

Mohamad Norfadli Bin Mohammad (42137)

Supervisor's Declaration:

I **ANDREAS SUDJUD DARTANTO** hereby certifies that the work entitled **PENGGOMERSIALAN KRAFTANGAN ANYAMAN BAKUL TRADISIONAL ETNIK MELAYU DI KAMPUNG PENGKALAN GELAP DI TERENGGANU** was prepared by the above name student, and was submitted to the "FACULTY" as a partial / full fulfillment for the conferment of **BACHELOR OF APPLIED ARTS WITH HONORS (ARTS MANAGEMENT)**, and the aforementioned work, to the best of my knowledge, is the said student's work.

Received for examination by:

Andreas Sudjud Dartanto

Date:

PENGAKUAN

Projek bertajuk **Pengkormesialan Kraftangan Ayaman Bakul Tradisional Etnik Melayu Di Kampung Pengkalan Gelap Di Terengganu** telah disediakan oleh **Mohamad Norfadli Bin Mohammad** dan telah diserahkan kepada Fakulti Seni Gunaan dan Kreatif sebagai memenuhi syarat untuk Ijazah Sarjana Muda Seni Gunaan dengan kepujian (**Pengurusan Seni**).

Diterima untuk diperiksa oleh:

(Andreas Sudjud Dartanto)

Tarikh:

PENAKUAN PELAJAR

Saya mengaku bahawa projek Tahun Akhir bertajuk “**Pengkomersialan Kraftangan Anyaman Bakul Tradisional Etnik Melayu Di Kampung Pengkalan Gelap Di Terengganu**” ini adalah merupakan hasil kerja saya sendiri kecuali nukilan, petikan, huraian dan ringkasan yang tiap-tiap satunya saya telah nyatakannya.

.....

Tarikh

.....

(MOHAMAD NORFADLI BIN MOHAMMAD)

No.Matrik:42137

Bismillahirrahmanirrahim

Allhamdulillah bersyukur ke hadrat Allah s.w.t kerana dengan limpah kurnia-Nya, maka dapatlah saya siapkan kajian ini dengan jayanya seperti mana yang dikehendaki walaupun menghadapi pelbagai rintangan yang mendatang serta halangan terutama semasa melakukan penyelidikan untuk mendapatkan data yang diperlukan dalam kajian ini. Oleh itu, sesungguhnya saya amat bertuah dan berbangga kerana diberi peluang untuk menjejakkan kaki ke UNIMAS dan peluang yang diberikan untuk menimba ilmu dalam jabatan Seni Liberal amat berbangga dan cukup bernilai sekali bagi diri saya.

Seterusnya, di kesempatan ini, saya ingin mengucapkan penghargaan yang tidak terhingga kepada pensyarah dan selaku penyelia saya iaitu En. Andreas Sudjud Dartanto di atas nasihat, bimbingan dan teguran yang beliau berikan kepada saya sejak mula kajian ini berlangsung sehingga kajian ini tamat dijalankan. En.Andreas Sudjud Dartanto, segala tunjuk ajar saya hargai sangat-sangat. Justeru itu, terima kasih yang tidak sehingga saya ucapkan tidak lupa juga kepada

buat semua pensyarah Jabatan Seni Liberal iaitu Miss Karen Andrey Samy, Dr.Noria Tugang, Dr.Donna Qistina, Puan Rahah, En. Azhar, En.Mazdan, En.Fahmi, En.Alex di atas segala nasihat, teguran dan bimbingan yang diberikan selama saya menjalankan kajian ini. Dengan ini, jasa kalian semua hanya Tuhan bisa membalasnya. Semoga kalian semua sentiasa di rahmati oleh Allah S.W.T.

Di samping itu, tidak lupa juga kepada keluarga tersayang iaitu ayahanda Mohammad Bin Salleh dan bonda Rahmah Binti Yakob dan seluruh ahli keluarga yang tercinta tidak terhingga diucapkan atas semangat dan kata dorongan yang diberikan sepanjang pengajian anakanda mu ini di menara gading. Segala susah payah kalian berdua anakanda akan hargai sampai bila-bila.

Selain itu, buat sahabat-sahabat seperjuangan Tahun Tiga Pengurusan Seni, sokongan, nasihat, kata-kata semangat dan bantuan yang diberikan oleh kalian semua sama ada secara langsung atau tidak langsung kepada saya sepanjang menyiapkan PTA ini tidak akan lupakan. Oleh itu, terima kasih diucapkan setinggi-tinggi penghargaan kepada sahabat-sahabat yang di atas kesabaran dan ketekunan dalam membimbing serta tunjuk ajar sepanjang saya berada di UNIMAS iaitu selama tiga tahun pengajian saya. Semangat dan kata-kata nasihat daripada sahabat-sahabat akan sentiasa tersemat di hati saya.

Akhirnya, tidak lupa juga kepada Pn. Maimunah binti Muhammad iaitu pengusaha Nipah Craft Collection yang merupakan informan di ucapkan terima kasih di atas kerjasama yang diberikan kepada saya. Tanpa beliau kajian saya tidak akan berjaya sepenuhnya. Saya doakan semoga industri Nipah Craft Collection terus berjaya dan maju di bawah pengurusan Pn. Maimunah.

SENARAI**MUKA SURAT**

TAJUK KAJIAN	i
PENGESAHAN STATUS TESIS/LAPORAN	ii
PENGAKUAN	iv
PENGAKUAN PELAJAR	v
PENGHARGAAN	vi
ISI KANDUNGAN	x
JADUAL RAJAH	xvii
SENARAI RAJAH	xvii
AKRONIM	xviii
ABSTAK	xix
<i>ABSTRACT</i>	xx

ISI KANDUNGAN

MUKA SURAT

BAB 1: PENGENALAN

1.1 Pendahuluan Bab	1
1.2 Latar Belakang Kajian	1-4
1.3 Definisi	4
1.3.1 Definisi Anyaman	4
1.3.2 Definisi Kraftangan	4
1.4 Skop Kajian	5
1.5 Permasalahan Kajian	6-7
1.6 Objektif Kajian	8
1.7 Persoalan Kajian	8
1.8 Hipotesis Kajian	9
1.9 Kepentingan Kajian	10

1.9.1 Kepentingan kepada pengkaji sendiri	10
1.9.2 Kepentingan kepada masyarakat	10-11
1.9.3 Kepentingan kepada pengkaji masa datang	11
1.9.4 Kepentingan kepada institusi pendidikan	11
1.10 Limitasi Kajian	12
1.10.1 Masa	12
1.10.2 Jarak	13
1.10.3 Informasi	13-14
1.10.4 Batasan Informan	14
1.11 Kesimpulan Bab	15

BAB 2: SOROTAN KESUSASTERAAN

2.1 Pengenalan	16
2.2 Kandungan Umum	17
2.3 Definisi Etnik	18
2.4 Definisi Melayu	19
2.5 Definisi Kebudayaan	20
2.6 Definisi Anyaman	20-21

2.7 Definisi Motif	21-22
2.7.1 Motif dari Alam Semula jadi	22
2.7.2 Persepsi Kontemporari Terhadap Motif	22
2.8 Pengkomersialan Kraftangan	23-24
2.9 Keindahan Dalam Kraftangan	24
2.10 Keterampilan dalam Pembuatan Kraftangan Anyaman Bakul	25
2.11 Segi Keunikan Corak Anyaman pada Bakul Menentukan Nilai	26
2.12 Sejarah Perkembangan Anyaman	27
2.13 Promosi	28
2.13 Masalah dan Cabaran	29
2.14 Kesimpulan Bab	30

BAB 3: METODOLOGI PENYELIDIKAN

3.1 Pengenalan	31
3.2 Lokasi Kajian	31-33
3.3 Data Sekunder	33-34
3.4 Data Primer	35
3.5 Teknik Pengumpulan Data	36

3.5.1 Kaedah Kualitatif	37
3.5.2 Kaedah Pemerhatian	37-38
3.5.3 Kaedah Dokumentasi	38-39
3.5.4 Temu bual	39-41
3.6 Instrumen Kajian	42
3.6.1 Perakam Suara	42
3.6.2 Kamera Digital	42
3.6.3 Komputer dan Peralatan Menulis	43
3.7 Kesimpulan	43

BAB 4: ANALISA DAN DAPATAN KAJIAN

4.1 Pengenalan	44
4.2 Menganalisis Data	45
4.2.1 Mengkaji faktor yang menentukan nilai komoditi kraftangan bakul tradisional	46-47
4.2.2 Mengenal pasti punca masyarakat muda kurang berminat Mempelajari seni anyaman bakul tradisional	48-50

4.2.3 Mengenal pasti sejarah dan aktiviti anyaman bakul Di Kg Pengkalan Gelap	51-53
4.2.4 Menganalisis jenis-jenis dan fungsi bakul serta teknik Pembuatannya dari awal pembuatan hingga ke hari ini	54-71
4.2.5 Analisis sistem pemelihara bakul dari awal pembuatan Sehingga hari ini	72-74
4.2.6 Mengetahui usaha yang dilakukan oleh pengusaha Nipah Craft Collection dalam mengkomersialkan anyaman bakul tradisional	75-78
4.3 Analisis cabaran dalam mempromosikan bakul tradisional Pada hari ini	78-79
4.4 Hasil dapatan kajian	80-81
4.5 Kesimpulan	81

BAB 5 RUMUSAN DAN CADANGAN KAJIAN

5.1 Pengenalan	82
5.2 Rumusan	83-85
5.3 Cadangan	85

5.3.1 Mengadakan pengiklanan dalam media cetak	86
5.3.1.1 Mengiklankan pengkomersialan kraftangan anyaman bakul Tradisional di Terengganu dalam surat khabar yang berbahasa Melayu dan Bahasa English	86-87
5.3.1.2 Pengiklanan melalui poster	88-89
5.3.1.3 Penggantungan <i>bunting</i> di sekitar negeri Terengganu Terutama daerah setiu	89
5.3.2 Pengiklanan melalui media elektronik	90
5.3.2.1 Mengiklankan pengkomersialan kraftangan anyaman Bakul tradisional dalam media elektronik seperti Televisyen dan radio	90-91
5.3.2.2 Nipah Craft Collection Perlu mengadakan promosi melalui Teknologi maklumat iaitu laman web secara meluas	91-93
5.3.4 Bantuan kewangan daripada Kerajaan Negeri dan Kerajaan pusat	93-94
5.3.5 Menghasilkan bahan-bahan rujukan iaitu buku, majalah, risalah dan juga jurnal yang berkaitan dengan produk kraftangan syarikat Nipah Craft Collection.	95-96
5.3.6 Perlu mengadakan pakej agensi pelancongan bagi kursus dalam	96-97

Pembuatan kraftangan bakul tradisional di Nipah Craft Collection	
5.3.7 Pihak Nipah Craft Collection perlu menghasilkan pelbagai jenis produk kraftangan selain bakul tradisional	97-98
5.3.8 Dari segi pengurusan sumber di syarikat Nipah Craft Collection	98-99
5.3.9 Nipah Craft Collection perlu mengadakan pameran tentang Kelebihan produk kraftangan bakul tradisional di institusi Pendidikan tinggi iaitu di IPTA serta IPTS	99-100
5.4 Cadangan untuk kajian akan datang	101-102
5.5 Kesimpulan	102-104
Senarai Rujukan	105-106
Lampiran	107
Bahagian A	107-108
Bahagian B	109-113
Bahagian C	114-118

JADUAL RAJAH**MUKA SURA**

1. Pengumpulan Data Dan Maklumat	36
2. Senarai Informan	45

SENARAI RAJAH**MUKA SURAT**

1. Pete Pengusaha Nipah Craft Collection	32
2. Peta Keseluruhan Negeri Terengganu	33
3. Informan Bersama Produk kraftangan	55
4. Jenis-jenis Produk Kraftangan	56
5. Barang-barang Yang Diperlukan Untuk Membuat bakul	66 -67
6. Informan Sedang Menganyam Bakul tradisional	68
7. Pengkaji Sedang Memotong Bahagian Hujung Lidi Nipah	69
8. Produk Kraftangan Bakul Tradisional Yang Telah Siap	71

Akronim

IPTA-Institusi Pendidikan Tinggi Awam

IPTS-institusi pendidikan Swasta

KEJORA-Lembaga Kemajuan Johor

PKMA-Pusat Khidmat Maklumat Akademik

PKKMCT-Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia Cawangan Negeri

Terengganu

PKMMCJ - Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia Cawangan Negeri

Johor

RTM-Radio Televisyen Malaysia

TTC-Terengganu Tourism Centre

SDSI- Satu Daerah Satu Industri

ABSTRAK

Kajian ini dijalankan mengenai “Pengkomersialan Kraftangan Anyaman Bakul Tradisional Etnik Melayu di Kampung Pengkalan Gelap di Terengganu untuk mengenal pasti sejarah, aktiviti, fungsi, jenis, dan teknik yang digunakan semasa menghasilkan dan juga dalam pengkomersialan produk. Selain itu, meneliti jenis bahan dan kaedah yang digunakan dalam proses pembuatan produk kraftangan di Nipah Craft Collection sejak dari awal penubuhan syarikat itu sehingga sekarang. Seterusnya, kaedah kajian yang digunakan adalah kaedah kualitatif. Melalui hasil dapatan kajian membuktikan wujudnya sistem pengurusan sumber manusia, kewangan dan pemasaran produk kraftangan anyaman.

ABSTRACT

The study was conducted on "Commercialization of Traditional Handicrafts Wicker baskets Ethnic Malays in Kampung Pengkalan Gelap at Terengganu to identify the history, activities, functions, types, and techniques used during manufacturing and also in product commercialization. In addition, research materials and methods used in the process of making handicraft products in Nipah Craft Collection since the beginning of the establishment of the company until now. Next, the method used was qualitative methods. Through the findings prove the existence of the system of human resource management, finance and marketing craft products.

BAB 1

PENGENALAN

1.1 Pendahuluan

Dalam Bab ini, pengkaji membincangkan tentang kajian pengkomersialan kraftangan anyaman bakul tradisional etnik Melayu di Kampung Pengkalan Gelap di Terengganu. Selain itu juga pengkaji sedaya upaya untuk menjelaskan tentang yang terdapat dalam penyelidikan yang dilakukan. Seterusnya, melalui Bab ini juga pengkaji ingin mengetahui secara terperinci lagi tentang tajuk yang bakal dikaji. Oleh itu tajuk kajian yang ingin di kaji oleh pengkaji adalah berkaitan dengan skop kajian, permasalahan kajian, objektif kajian, persoalan kajian dan lain-lain.

1.2 Latar Belakang Kajian

Anyaman merupakan seni tradisi yang tidak mempunyai pengaruh dari luar. Perkembangan Sejarah anyaman adalah sama dengan perkembangan seni tembikar. Kebiasaannya, antara bahan-bahan asas yang digunakan bagi menghasilkan anyaman adalah terdiri daripada akar dan rotan. Menurut Siti Zainun dalam buku Reka bentuk kraftangan Melayu tradisi menyatakan pada zaman pemerintahan Long Yunus (1756-94) di negeri Kelantan, penggunaan anyaman digunakan oleh raja. Anyaman tersebut dipanggil ‘Tikar Raja’ yang diperbuat daripada pohon bemban.

Selain itu, hanya terdapat beberapa negeri sahaja yang masih aktif menjalankan kegiatan seni anyaman sehingga kini. Antaranya negeri yang masih menjalankan seni anyaman ialah di Negeri Terengganu iaitu di daerah Rusila, Dungun, Kampung Ru Renggoh, Kampung Kijing, Cendering dan Kuala Ibai. Di samping itu juga, selain Negeri Terengganu menjalankan aktiviti seni anyaman adalah negeri Perlis, Kedah, Perak, Selangor, Negeri Sembilan, Pahang, Melaka, Sarawak dan Sabah. Dengan ini pengkaji telah memilih Negeri Terengganu iaitu Kampung Pengkalan Gelap sebagai lokasi kajian seni anyaman.

Seterusnya, Negeri Terengganu merupakan sebuah negeri yang kaya dengan keunikan kesenian dan dari segi ekonomi serta menjadi salah satu tempat pelancongan yang popular di Negara ini. Tidak hairanlah kebanyakan masyarakat di Terengganu menjalankan aktiviti perindustrian kraftangan yang mempunyai kepelbagaian produk kraf yang dihasilkan untuk dijadikan sebagai pendapatan utama bagi rakyat di negeri tersebut. Dalam bidang kraftangan Terengganu mula mencipta nama iaitu pada keunikan dari segi penghasilan produk seni yang berbagai telah menarik minat masyarakat terutama produk seni anyaman. Antara tempat yang menjadi perindustrian seni anyaman ialah di Kampung Pengkalan Gelap, Terengganu adalah merupakan sebuah institusi yang masih aktif dan popular dengan keunikan hasil pembuatan anyaman bakul di Terengganu. Nama institusi tersebut ialah dikenali Nipah Craft Collection. Keunikan kraftangan yang dihasilkan di institusi ini ialah menghasilkan kraftangan yang pelbagai saiz serta mempunyai pelbagai fungsi kegunaan mengikut sesuatu produk kraf.

Oleh itu, tidak hairanlah seni anyaman pada asalnya milik masyarakat Melayu yang dikagumi dan digemari hanya sesetengah masyarakat sahaja pada masa kini. Kegiatan seni anyaman telah bermula sejak zaman dahulu lagi. Hal ini boleh dilihat pada rumah masyarakat terdahulu iaitu terdapat pada dinding rumah mereka yang dianyam dengan buluh serta kehalusan seni anyaman itu. Anyaman merupakan seni kraf sejagat Malaysia wujud sejak 300 ratus tahun yang lampau. Contoh seni anyaman yang selalu dihasilkan oleh masyarakat dengan kreativiti dalam menghasilkan kraftangan anyaman terserlah melalui penghasilan bakul, bekas serba guna, tikar yang mempunyai keunikan dan kesenian yang tersendiri.

Justeru itu, melalui pandangan pengkaji kajian ini dijalankan di Nipah Craft Collection adalah untuk mengetahui sejarah seni anyaman serta aktiviti anyaman bakul dalam pembuatan produk anyaman bakul di Kampung Pengkalan Gelap melalui institusi ini. Pengkaji mendapati pada hari ini kebanyakan golongan belia tidak suka menceburi diri mereka di dalam bidang kraftangan. Bagi pendapat kebanyakan golongan belia telah beranggapan bahawa institusi ini tidak mempunyai hala tuju yang betul. Mereka lebih suka menceburi diri di dalam bidang penghotelan, pendidikan serta perniagaan.

Oleh itu, anyaman bakul yang memiliki keistimewaan yang tersendiri dan pelbagai fungsi yang digunakan oleh setiap orang dari dahulu dan sekarang. Dengan ini, kajian ini dijalankan untuk mengetahui sistem pengkomersialan pembuatan anyaman bakul di Kampung Pengkalan Gelap. Pengkaji ingin mengetahui sejauh mana institusi ini menggunakan sumber ekonomi dari segi pengagihan modal setiap tahun, pembayaran gaji pekerja dan bagaimana cara pengkomersialanya sejak dahulu sehingga sekarang.